Asia: HE 145/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta (HE 145/2025 Vp)

Eduskunta
Eduskunta Maa- ja metsätalousvaliokunta, ti 4.11.

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Jyrki Niemi

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta ehdotetaan säädettäväksi laki huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta. Huoltovarmuuden turvaamisesta annettu nykyinen laki kumottaisiin. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi vuonna 1982 säädettyä turvavarastolakia. Esityksen tavoitteena on perustaa virastomuotoinen Huoltovarmuuskeskus, mikä vastaisi paremmin muuttuneen turvallisuus- ja toimintaympäristön vaatimuksiin sekä selkeyttäisi Huoltovarmuuskeskuksen viranomaisasemaa. Myös Huoltovarmuuskeskuksen ja huoltovarmuustoimenpiteiden rahoitusmalli uudistettaisiin siten, että osa rahoituksesta tulisi valtion talousarviosta ja osa huoltovarmuusmaksusta, joka tuloutettaisiin edelleen huoltovarmuusrahastoon. Muutosten tavoitteena on varmistaa Huoltovarmuuskeskuksen ja huoltovarmuusrahaston riittävä rahoituksen taso.

2 Lausunto

Hallituksen esityksen tavoitteita ja linjauksia voi pitää kannatettavina. Huoltovarmuuden sääntelyn kokonaisuudistus on tarpeellinen ja ajankohtainen ottaen huomioon turvallisuusympäristön muutokset, huoltoketjujen haavoittuvuudet ja elintarvikejärjestelmän kasvavan riippuvuuden globaaleista tuotanto- ja logistiikkaverkostoista. Ehdotus vahvistaa huoltovarmuuden sääntelyn perustuslainmukaisuutta ja selkeyttää Huoltovarmuuskeskuksen asemaa viranomaisena. Tämä on tärkeä askel huoltovarmuuden legitimiteetin ja hallinnollisen johdonmukaisuuden kannalta.

Huoltovarmuuskeskuksen asema ja ohjaus

On myönteistä, että Huoltovarmuuskeskuksesta muodostetaan virasto, jonka tehtävät ja valtuudet säädetään selkeästi lain tasolla. Tämä vahvistaa sen toimivuutta ja valtion vastuunjakoa poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa. Esityksessä ehdotettu poikkihallinnollinen ohjausryhmä on tervetullut uudistus, joka voi edelleen edistää eri hallinnonalojen ja elinkeinoelämän välistä yhteistyötä. Ohjausryhmän kokoonpanossa on varmistettava myös huoltovarmuuden tutkimus- ja tietopohjan edustus, jotta päätöksenteossa hyödynnetään tutkimukseen perustuvaa tietoa.

Rahoitusmalli ja pitkäjänteisyys

Kaksikanavainen rahoitusmalli, jossa osa varoista tulee valtion talousarviosta ja osa huoltovarmuusmaksusta, on perusteltu. Samalla on tärkeää varmistaa, että

huoltovarmuusrahaston varojen käyttö säilyy pitkäjänteisenä ja strategisena. Maa- ja elintarviketalouden näkökulmasta on tärkeää, että rahaston varoilla voidaan tukea:
• kriittisten panosten (energia, rehut, siemenet, lannoitteet) saatavuuden varmistamista,
• tuotantoketjujen ja logistiikan kriisinkestävyyttä, sekä
• tutkimusta ja kehittämistä, jolla parannetaan huoltovarmuuden valmiuksia muuttuvissa olosuhteissa.

Valtion varmuusvarastot ja uudet varauskäsitteet

Esitys selkeyttää varmuusvarastojen perustamista ja käyttöönottoa, mikä on kannatettavaa. Samoin uudet käsitteet tuotantovaraukset ja suorituskykyvaraukset laajentavat huoltovarmuuden näkökulmaa ja ottavat huomioon kriittisen infrastruktuurin ja palvelujen toimintakyvyn. Elintarvikehuollon osalta olisi hyödyllistä täsmentää:
• miten tuotantovarauksia sovelletaan alkutuotannon, jalostuksen ja jakelun tasoilla,
• miten yksityinen sektori ja tutkimuslaitokset voivat osallistua varauksia koskevaan suunnitteluun ja arviointiin, sekä
• miten varauksia voidaan hyödyntää myös normaaliolojen tutkimus- ja kehitystoiminnassa varautumiskyvyn vahvistamiseksi.

Tutkimuksen ja tiedon rooli huoltovarmuuden kehittämisessä

Huoltovarmuuden suunnittelu, kehittäminen ja päätöksenteko tulee perustaa ajantasaiseen ja monialaiseen tietoon. Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä tutkimuslaitosten, viranomaisten ja elinkeinoelämän välillä. Tutkimuslaitokset voivat tuottaa:
• analyysiä huoltovarmuuden riskeistä ja riippuvuuksista,
• dataa ruokajärjestelmän ja maatalouden kriisinkestävyydestä, sekä
• arvioita politiikkatoimien vaikuttavuudesta varautumisen näkökulmasta.

Lakiin tai sen perusteluihin olisi perusteltua lisätä maininta tutkimus- ja tietoperustan vahvistamisesta osana huoltovarmuuden turvaamista.

Voimaantulo ja siirtymävaihe

Esityksessä ehdotettu voimaantulo 1.4.2026 on kunnianhimoinen. Siirtymävaiheen valmistelulle on varattava riittävästi aikaa erityisesti henkilöstöjärjestelyjen, ohjausrakenteiden ja yhteistyömuotojen osalta. Huoltovarmuustoiminnan jatkuvuus ei saa vaarantua siirtymäkauden aikana.

3 Lausunnon tiivistelmä

Hallituksen esityksen tavoitteita ja kokonaislinjaa voi pitää hyvinä. Uudistus vahvistaa huoltovarmuuden sääntelyä, selkeyttää Huoltovarmuuskeskuksen asemaa ja parantaa valtion varautumisen edellytyksiä. Jatkovalmistelussa olisi kuitenkin tärkeää kiinnittää huomiota: (i) tutkimus- ja tietoperustan rooliin huoltovarmuuden kehittämisessä, (ii) elintarvike- ja maataloussektorin erityiskysymysten huomioimiseen, (iii) rahoitusmallin pitkäjänteisyyteen ja läpinäkyvyyteen, sekä (iv) siirtymäkauden hallittuun toteutukseen.

Hannu Laitinen

Hallintojohtaja

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 04.11.2025 klo 11:26:42.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Jyrki Niemi
Jyrki Niemi

Liitteet:

Tiedoksi: